

ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMININ TARİHSEL VE DÜŞÜNSEL TEMELLERİ

Yrd. Doç.Dr. Fikret BİRDİŞLİ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
fbirdisli@ksu.edu.tr

Öz

Ulusal güvenlik kavramı ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD’de hazırlanan Ulusal Güvenlik Anlaşması’yla (National Security Act) siyasal yazına kazandırılmıştır. Tehditler ve çıkarlar bağlamında devlet kurumları arasında eşgüdümü sağlamayı amaçlayan bu belgede ulusal güvenlik, sadece tanımlayıcı bir kavram olarak kullanılıp içeriği açıklanmamıştır. Soğuk Savaş yıllarında ise NATO’ya bağlı ülkeleri komünizm tehdidinden korumak üzere yapılandırılan ulusal güvenlik kavramı, giderek ülkelerin iç ve dış politikalarını belirlerken kullandıkları bir referans halini almıştır. Kavram olarak oldukça yakın bir geçmişe sahip olan ulusal güvenliğin içeriği aslında siyaset biliminin temel kuramları olan İdealizm, Realizm, Liberaliz ve Marksizm tarafından biçimlendirilir. Bu nedenle ulusal güvenlik politikalarını çözümlerken kullanılacak elverişli veriler üretmeyi amaçlayan bu makale sözü edilen kuramları tarihsel ve betimsel yöntemlerle irdeleyerek ulusal güvenlikle olan ilişkilerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Politik Teoriler, Tehditler, Ulusal Çıkarlar ve Ulusal Güvenlik.

IDEOLOGICAL AND HISTORICAL FUNDAMENTALS OF THE NATIONAL SECURITY CONCEPT

Abstract

National security concept has been introduced to the political literature after the Second World War via National Security Act by the USA. National Security has been used as only descriptive concept in this Act which is aimed to provide internal coordination between departments of the State. Therefore “national security” concept wasn’t clear in this Act. In the cold war time, national security concept has been defined as parallel to the aim of the protection of the NATO countries from threats of the communism. Later it becomes references policy for internal and foreign policies. Although the national security is a new concept but its contents depends on the fundamental theories of the political sciences like the Idealism, Realism, Liberalism and Marxism. Therefore this essay aimed to demonstrate the relation between national security concept and political theories and to produce useful data for national security studies.

Key Words: National Security, National interest, Threats and Politic Theories.

1. Giriş

Bir politika olarak “Ulusal Güvenlik” her ne kadar 20’nci yüzyılın siyasal koşullarının bir sonucu olarak ortaya çıksa da düşünsel temelleri oldukça gerilere dayanır. Sosyal bilimlerde hiçbir nesne ve olayın boşlukta oluşmadığı, mutlaka deterministik bir yönünün bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle yeni gibi görünen birçok kavrama retrospektif yaklaşmak onun tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca her somut eylem ya da davranışın öncelikle soyut (düşünsel) bir temele dayandığı düşünüldüğünde yalın bir fikirden bilime geçmek için iyi temellendirilmiş bir ontolojiye ihtiyaç duyulur. Ulusal güvenlik kavramının irdelenmesinde de bu nedensellik yaklaşımı kanımızca doğru bir başlangıçtır. Çünkü insanlar için güvenlik duygusu ve ihtiyacı öncelikle ontolojiktir.

Bunlardan farklı olarak güvenlik kavramının irdelenmesinde ayrıca bir dikotomiye (melzum) gereksinim duyulur. Çünkü ontolojik güvenliği kavramak öncelikle sezgiseldir. Bu nedenle zihin göreceli bir etkinliğe ihtiyaç duyar. Örneğin nasıl ki güzel çirkinle bilindir, gece gündüzle anlaşılır, güvende olma hali ise tehditlere, daha açık bir ifadeyle öncelikle tehditlerin uzaklaştırılmasına ya da ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

Bu nedenle güvenlik kavramı irdelenirken tehditlerle birlikte ele alınır. Güvenlik bir politika olarak düşünüldüğünde, yani güvenlik politikası söz konusu olduğunda “güç” ve “çıkarlar”ın da kavramlar listesine eklenmesi gerekir. Bu durumda ulusal güvenlik politikasının bileşenleri, baştan sona doğru; güvenliğinin ondan türetileceği bir “tehdit”, bu tehdidi uzaklaştırarak fiili güvenliği doğuracak “güç”, bu gücü ortaya koyacak bir “eylem” bu eylemlere amaçsal bir yön çizecek olan “çıkarlar” ve son olarak da bu güç ve eyleme meşruiyet zemini sağlayacak bir “politika”dan oluşur. Güç, politika, meşruiyet gibi kavramlar ise siyasal düşüncelerin temel kavramları olarak siyasal kuramlar içinde yerini alır. Bu nedenle de ulusal güvenlik politikalarını şekillendiren düşünceler de kaynağını İdealizm, Realizm, Liberalizm ya da Marksizm’den almaktadır.

Bu bağlamda ulusal güvenlik çalışmaları için kullanışlı veriler üretmeyi amaçlayan bu makale güç, tehdit ve çıkarlar gibi anahtar kavramları kullanarak güvenliği temel siyasal düşünce akımları içinde incelemektedir. Bu doğrultuda öncelikle etimolojik bir tanımlamaya yer verilmekte ardından ulusal güvenlik kavramı açıklanmaktadır.

2. Kavramsal Olarak Ulusal Güvenlik

Türkçede güvenlik kelimesi, itimat ya da inanmak anlamına gelen güven (küven) kökünden türetilmiştir. 8 ile 11’nci yüzyıl arasında Orta Asya Türkçesinde ün, nam, iktidar anlamında kullanılan “küve” ya da “kuv” kelimeleri kelimenin

etimolojik kökenini oluşturur. Böbürlenmek, mağrur olmak anlamına da gelen “küven” kökünden dolayı kelime 19’ncü yüzyıla dek ağırlıklı olarak olumsuz anlamda kullanılmıştır. Güvenlik ise sıfatlardan soyut ad ya da adlardan işlev belirten ad türeten –lik ekinin eklenmesiyle elde edilir. Bu haliyle günümüz Türkçesinde kullanılan “güvenlik” dil devrimi bünyesinde türetilmiş bir kelimedir.¹

Her dilde bu anlamı içeren bir kavram olmasına karşın güvenlik kelimesinin uluslararası alanda kullanılan İngilizce karşılığı “security” kelimesidir. Latince “securus” kelimesinden türeyen kelime kaygıdan üzüntüden emin olma, emniyet hali gibi anlamlara gelmektedir. “Se” ve “cura” eklerinin bileşiminden oluşan kelimede “se” eki Latince’de “free from” yani bir şeyden emin olma ya da özgür olma anlamına gelir, “cura” ise “care” yani kaygı üzüntü anlamına gelmektedir. Yine Latince “securitas” ya da “securus”den türetilen “security” kelimesinin yazında kullanımına 1432 tarihinden itibaren rastlamak mümkündür.²

Güvenlikle ilgili uluslararası alanda yapılan çalışmalardaki temel yaklaşımların da “security” kelimesinin bu etimolojik kökeni ile uyum halinde olduğu görülmektedir. Çünkü günümüzde güvenlikle ilgili çözümler özellikle emniyet yani tehlikeden uzak olma güvencesi (freedom from fear) ve gereksinimleri karşılayabilme güvencesi (freedom from wants) üzerinden yapılmaktadır.³

3. Politik Bir Kavram ve Bir Politika Olarak “Ulusal Güvenlik”

“Ulusal Güvenlik” kavramı ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD Başkanı Herry S. Truman döneminde kongre tarafından çıkartılan “National Security Act” (Ulusal Güvenlik Yasası, 18 Ekim 1947) ile üne kavuşmuştur.⁴ Salt bir kavramdan çok politikaya atıf yapmaktadır. Bu tarihten sonra ulusal güvenlik kavramıyla birlikte ulusal güvenlik politikaları konuşulmaya ve belirlenmeye başlanmıştır.⁵

¹ Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, İstanbul, 2009,s.219.

² P.G.W. Galare, *Oxford Latin Dictionary*, Clarendon Pres, Oxford, 2005, p.1722.

³ Pauline Kerr, “Human Security”, (ed.Alan Colins), *Contemporary Security Studies*, Oxford University Press, pp.89-108.

Bu kavramlar BM’in kurucu anlaşması olan Atlantik Şartında Başkan Roosevelt tarafından tanımlanan dört özgürlükten ikisidir. Bunlar;

a) Freedom of speech (İfade Özgürlüğü)

b) Freedom of worship (İbadet Özgürlüğü)

c) Freedom from wants (İhtiyaçlarını karşılayabilme konusunda güvende olmak)

d) Freedom from fear (Korkulardan emin olmak)

⁴ <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/17603.htm>, 1947, 10.09.2009.

⁵ Arnold Wolfers, “National Security:As an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No.4, Academy of Political Science Publication, 1952, pp. 481–502,

Ulusal güvenlikte öne çıkan diğer önemli iki kavram “ulusal çıkarlar” ve “tehditler”dir. Ulusal çıkar kavramı ulusal güvenlikten daha önce kullanılmaya başlanmış, hatta 1930’lu yılların ekonomik bunalımı sırasında güçlü ulusaltı (subnational) örgütlenmelerin ve baskı gruplarının maddi çıkarlarını kollamaya yönelik uygulamalara referans yapıldığı gerekçesiyle ABD’de şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir.⁶ Çünkü 1929 yılına gelene kadar ABD ekonomisinin %50’si 200 holdingin eline geçmiş ve 1930’lu yıllarda yaşanan ekonomik krizle birlikte ABD’nin sosyal ve siyasal hayatı da alt üst olmuştur.⁷ Bu nedenle “ulusal çıkarların” gözetildiği öne sürülen ekonomik ve siyasal önlemlerle aslında ABD ekonomisini ellerinde tutan şirketlerin çıkarlarının korunduğu eleştirisi dile getirilmiştir.

Ulusal güvenliğe yönelik tehditler ise her zaman göreceli ve oldukça muğlâk bir anlayışla ele alınmış, gerçekte neyin ya da nelerin tehdit olarak algılanacağı korunmak istenen değerlerin merkezinde yer alan özneye göre değişmiştir. Örneğin devlet merkezli yaklaşımlarda (state centric) devletin kurumsal yapısını ve rutin işleyişini bozmaya yönelik her türlü girişim bir tehdit olarak algılanırken demokratik ve bireysel özgürlükler pahasına önlemler almaktan çekinilmemiştir.

İnsan merkezli yaklaşımlarda (human centric) ise devlet bireylerin çıkarlarını gözetmesi ve bireylere hizmet etmesi gereken bir araç olarak düşünüldüğünden devletin küçültülmesi pahasına demokratik ve liberal değerler öne çıkartılmaktadır.

Her iki durumda da tehdit kavramı ulusal güvenliğin önemli bir bileşeni olmakla birlikte içerik ve tanım olarak her türlü suiistimali önleyecek açıklıktan uzaktırlar.

Ulusal güvenlik kavramının ilk kez dile getirildiği “Ulusal Güvenlik Yasası” ise başlangıçta her ne kadar Amerikan ulusal çıkarlarını korumak ve bu konuda kurumsal koordinasyonu sağlamak amacını taşımışsa da, Soğuk Savaş yıllarında “ulusal güvenlik” adeta bir ideolojiye dönüşerek sadece Amerikan müttefiklerinin sınırlarını komünizm tehlikesine karşı korumanın ötesine geçip Batı değerlerine karşı her türlü meydan okumayı karşılayacak biçimde yeniden tanımlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası çift kutuplu idelolojik yapılanmanın bozulmasıyla ulusal güvenliğe olan ideolojik yaklaşım terk edilmiş, başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere birçok kurum ve kuruluş tarafından ulusal güvenlik yeniden tanımlanmıştır. Daha çok ekonomik ve liberal değerlerin ön plana çıkartıldığı yeni ulusal güvenlik yaklaşımı ise bu haliyle insan merkezli güvenlik görünümündedir. BM tarafından yapılan tanımlamada güvenlik; ekonomik güvenlik, sağlık güvenliği, gıda güvenliği, bireysel güvenlik, toplumsal güvenlik, çevresel güvenlik, politik

⁶ Wolfers, p.482

⁷ Wolfers, p.491

güvenlik şeklinde yedi alt bölümde ele alınmıştır.⁸ “Copenhagen Peace Researches Institute”(COPRI)’de ise güvenlik beş sektör altında toplanarak askeri güvenlik, ekonomik güvenlik, sosyal güvenlik, çevresel güvenlik ve politik güvenlik biçiminde tanımlanmıştır.⁹

Ulusal güvenlik politika ve düşüncesi kapsam ve içeriği nedeniyle uluslararası ilişkiler disiplini içinde ele alınmıştır. Fakat küreselleşmeye bağlı olarak devletler, milletler arasında karşılıklı etkileşimin artması güvenlik alanlarını daraltmış ve güvenliği daha kırılgan hale getirmiştir. Ayrıca küresel ekonomik sistemin çıkarları doğrultusunda tanımlanan yeni güvenlik yaklaşımı kapsam ve içerik yönünden genişleyerek derinleşmiştir. Bu nedenle ulusal güvenlik konusu uluslararası ilişkilerde bir alt konu olmaktan çıkarak başlı başına bir alan haline gelme eğilimindedir.

Bu durumda ulusal güvenliğin düşünsel temelleri yeni ulusal güvenlik politikalarını çözümlenmek açısından son derece önem kazanmaktadır.

4. Ulusal Güvenliği Biçimlendiren Düşünce Akımları

Siyaset biliminde olduğu gibi ulusal güvenlik yaklaşımlarını şekillendiren düşünceler İdealizm, Realizm, Liberalizm ve Marksizm’den kaynaklanmaktadır. Bu nedenle politika kavramından yola çıkarak güvenlik, tehdit, güç, çıkar gibi güvenliğin temel bileşenleri bu siyasal düşünceler arasında aranacaktır.

4.1. İdealizm: Politika kavramının normatif ve ontolojik olarak ilk kullanım şekli Platon ve Aristo’da görülmektedir.¹⁰ Platon ve Aristo politikayı faziletli bir yaşam ve bu yaşamı mümkün kılan toplumsal düzeni sağlayacak bir araç olarak düşündüklerinden aynı zamanda idealizmin ilk düşünürleri olarak görülürler. Platon düşüncesinde derin etkileri bilinen Sokrat ise yaşam için ideal olanın gücü elinde bulunduran tarafından belirlendiğini söyleyerek¹¹ bu idealizmden uzaklaşır. Bu düşüncenin güvenlik teorilerine yansımaları ise gerçekte tehditlerin ve düşmanlıkların olmadığı, tehditlerin insan davranışları sonucunda ortaya çıktığı, insan davranışlarının ise çevreden etkilendiği dolayısıyla çevresel koşulların değiştirilmesiyle ve eğitimle insan davranışlarının değiştirilebileceği şeklindeki idealist düşünüşdür.

⁸ UNDEP, *Human Development Report*, Oxford University Pres. New York, 1994, p.24

⁹ Ralf Emmers, “Securitization”, (ed.Alan Collins), *Contemporary Security Studies*, Oxford University Pres, Oxford, 2007, p.111.

¹⁰ Arslan, Topakkaya, "Politika Kavramının Farklı Anlamları Üzerine Bir Analiz", *Maltepe Üniv. Fen-Edb. Fak. Dergisi*, 2007.a, s.1, s.6

¹¹ Laurie M. Bagby, *Political Thought*, Wadsworth/Thomson Learning Publication, Toronto, 2002, p.3

Aristo düşüncesinin en dikkat çekici yönü ise olaylara teleolojik yaklaşımıdır. Teleolojik düşüncede her şey doğal sonucuna göre değerlendirilir.¹² Aristo “Poetica” adlı kitabında “akıllı bir adam gibi akıllı bir devlet de yaşamı en iyi bir sona göre tasarlamalıdır” der. Ayrıca Aristo’ya göre iyi insanlar içlerinden iyi yönetimler çıkartır iyi yönetimler ise insanları daha iyiye doğru biçimlendirir. Bu durumda doğru tasarlanmış bir yaşam, doğru tasarlanmış bir yönetimle mümkündür ve sonuçta bu tasarım her türlü tehlikeden uzak güvenli bir hayatı sonuç verecektir.¹³

İdealist teorilerin en göze çarpan niteliği büyük düşüşler ve savaşlar sonrasında yaşanan umut arayışlarıyla birlikte yükselişe geçmesidir. Bu gerçeğin yansımaları daha ilk elden Atina’nın çöküş döneminde yaşayan Aristo düşüncesinde görülebileceği gibi, I. Dünya ve II. Dünya Savaşı sonrasında ki barış arayışları arasında da fark edilebilir.

İdealizm, ütopyacı görüntüsüyle gerçek yaşamı birebir şekillendirecek bir güce hiçbir zaman ulaşamamış gibi görünse de E.H.Carr’ın¹⁴ görüşüne göre idealizm, 18.yüzyıl aydınlanma felsefesinin, 19. yüzyıl liberalizminin ve 20. yüzyılın Wilson Prensipleri’nin arka planını şekillendiren bir olgu olmuştur.¹⁵ Hatta ünlü çıkarların uyumu (harmony of interest) doktrinine¹⁶ göre idealizm realizmle birlikte bir senteze girmiştir.¹⁷ Bu sentezi 21. yüzyıla damgasını vuran neoliberal politikalarda da görmek mümkündür. Çünkü sermayenin liberalleşmesini savunan neoliberalizm, serbest piyasa koşullarının en iyi ekonomik ve sosyal düzeni sağlayacağını öne sürerken idealizm insan davranışlarının etkilemek için en iyi çevresel

¹² Teleoloji bilim alanında “niçin?” sorusuna yanıt vermeye çalışırken, epistemoloji de insan zihninin ve davranışlarının olgusal nesne ya da mantıksal veriden çok amaçlar, çıkarlar ve değerler tarafından yönlendirildiğini savunur (A.Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay, İstanbul, 2000, s.918).

¹³ Cevizci, s.918.

¹⁴ Edward H.Carr, (1892–1982) liberal realist ve daha sonra sol kanada geçen İngiliz tarihçi ve uluslararası ilişkiler teorisyeni. Uluslararası İlişkilere klasik realist görüşü kazandırmıştır. En önemli yapıtı olan “Yirmili Yılların Krizleri” kitabında realizm ve idealizm’in üç dikotomisini şu şekilde sıralar. a.Tarih nedenlerin ve sonuçların sıralamasıdır bu nedenle ancak zihinsel bir etkinlik ve analizle anlaşılabilir, b.Teori pratiği yaratmaz, pratik teoriyi yaratır, c.Politikalar etğin bir fonksiyonu değil ancak politik etğin bir fonksiyonudur.

¹⁵ Aktaran Tayyar ARI, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.89.

¹⁶ İdealizm en iyi yaşam koşullarının sağlanarak bireysel çıkarların maksimize edilebileceğini savunur. Fakat tek başına bireyin bunu sağlayacak gücü yoktur. Toplumun kolektif gücü ise bireyselliğe baskın gelmekle kalmaz, çoğunluğun tercihi doğrultusunda en iyi olan içinde belirleyicidir. Bu durumda ütopyacı düşünürler toplumsal çıkarlar ile bireysel çıkarların doğal olarak uyuyacağını ileri sürerek bireyin çoğunluğa boyun eğmesinin aynı zamanda kendi çıkarları gereği olacağını savunurlar. Bu durum çıkarların harmonisi (harmony of interests) olarak adlandırılır. (Edward Hallet Carr, *The Twenty Years’ Crisis*, Palgrave Mcmillan, New York, 2001, p.42).

¹⁷ Carr, p.42.

koşulların sağlanması ya da koşulların iyileştirilmesini savunmaktadır. Bu noktada neoliberal savlar ile idealizm birbiriyle örtüşür.

4.2. Realizm: Ulusal güvenlik politikalarının düşünsel temellerini oluşturan diğer bir yaklaşım ise realizmdir. Realizm en kolay biçimde idealizmin karşıtı olarak tanımlanabilir. Bu kısa tanımlamanın nedeni realistlerin, idealistlerin yaklaşım ve amaçlarını reddetmeleridir. İdealistler her şeyin öncelikle insanı değiştirmekle mümkün olabileceğini savunurlarken, realistler bunun azınlık için söz konusu olsa bile çoğunluk için gerçekleşmesinin imkânsızlığını öne sürerek reddederler.

Aslında realistler sosyal ve politik değişim konusunda idealistlerden daha fazla iyimser olmalarına rağmen insan doğasına olan farklı yaklaşımları nedeniyle farklı görüşler taşırlar. Realistlere göre çıkar, hırs, güç gibi konularda insanların olduğu gibi kabul edilmesi ve bunların siyaset içinde doğru yönlendirilmesi yine siyaseten olumlu sonuçlar doğurabilir.¹⁸

Realizmin en önde gelen isimlerinden biri Machiavelli'dir. 16. yüzyılda İtalyan Rönesans'ı döneminde yaşamış olan Machiavelli'nin (1469–1527) düşüncelerinde, döneminde yaşanan siyasal ve sosyal karmaşanın izleri açıkça görülebilir. Yaşadığı dönemde İtalyan şehir devletleri arasındaki birliğin dağılmaya başlaması Machiavelli'yi devlet merkezli ve güce odaklı bir düşünce etrafında bir çare aramaya itmiştir. Çok başarılı bir diplomat olmamasına rağmen çok değişik görevler üstlenmesi dikkatli gözlemlerde bulunmasına olanak sağlamıştır.

Machiavelli'ye göre güvende olmanın temel kaynağı güçlü bir savunmaya ve otoriter bir yönetime sahip olmaktır.¹⁹ Ayrıca devletin varlığını devam ettirmenin yolu iyi kanunlara ve güçlü ordulara sahip olmaktan geçer. Fakat bir hükümdar güçlü ordulara sahip olmadan da iyi kanunlara sahip olamaz.²⁰ Cömertlik vb. nitelikler iktidarı elde etmeye yardımcı olsa da iktidarı devam ettirmek için yeterli olmaz. Ayrıca halkı birlik içinde tutabilmek ve bu yolla güvenliği sağlayabilmek adına bir hükümdar zalimlikle suçlanmaktan da korkmamalıdır. Machiavelli bir hükümdar için korkulmanın mı yoksa sevilmenin mi daha iyi olduğunu sorgularken eğer her ikisinin bir arada olması mümkün olmadığı takdirde korkulmanın daha güvenli olduğunu öne sürer. Çünkü insanoğlu kendisini sevdiren kişiden daha az kendisini korkutan kişiye zarar verir ya da başka bir deyişle daha çok kendisini korkutan kişiye zarar vermekten sakınır. Kimi insanlar ise çıkarları söz konusu olduğunda sevgi bağına kolayca koparabilirler.²¹ Machiavelli'nin bu ve benzer

¹⁸ Laurie M. Bagby, *Political Thought*, Wadsworth/Thomson Learning Publication, Toronto, 2002, p.49

¹⁹ Niccolo Machiavelli, *Hükümdar*, (çev. Mehmet Özey), Şule Yayınları, İstanbul, 2005, s.64

²⁰ Machiavelli, s.70

²¹ Machiavelli, s.89

düşünceleri otoriter yönetim ve devlet merkezli realist güvenlik yaklaşımlarına ilham kaynağı olmuştur.

Devlet merkezli realist güvenlik yaklaşımından söz açılmışken Jean Bodin (1530-1596)'den bahsetmemek mümkün değildir. Politik düşüncelerini egemenlik kavramı etrafında olgunlaştıran Bodin, Avrupa'daki iç savaşlar ve din savaşları içinde egemenliği sorgulayarak Batı siyasal düşüncesinde yer alan "ulusal egemenlik" kavramına giden yolun başında durur.²² Devleti, egemen ve tebaa üzerine kurgulayan ve egemenliği devletin olmazsa olmaz şartı olarak gören Bodin egemenliği şiddet üzerine oturtur. Bodin'e göre egemenliği yaratan şiddettir. Çünkü sözleşme ya da doğal hak düşüncesi içinde kalarak egemenliğin sorunları çözülemez. Ayrıca Bodin'in egemenlik tanımı sadece tebaa üzerindeki denetimi değil aynı zamanda toprak üzerindeki denetim anlamını da içerir. Böylelikle Bodin'in ulusal egemenlik düşüncesi devlet merkezli realist ulusal güvenlik politikalarının önemli dayanaklarından biri halini almıştır.

Realizmin diğer bir önde gelen düşünürü ise Hobbes'dur (1588-1679). Hobbes'da Machiavelli gibi siyasal bir kargaşanın ortasında doğmuş ve yaşamıştır. O doğduğunda İngiltere, İspanya ile savaşmaktadır. Elli iki yaşındayken parlamento taraftarlarıyla kral yanlıları arasındaki yükselen tansiyon nedeniyle Fransa'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Birkaç sene sonra da (1643) İngiltere'de sivil savaş çıkar ve Hobbes'un muhalefet ettiği parlamento taraftarları zafer kazanır. Savaşın sonuna İngiltere Krallığı, İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth of England) haline gelmiştir ve Cromwell'in püriten²³ ve otoriter yönetimi altındaki atmosferde Hobbes, *Leviathan* (1652) isimli ünlü eserini yazar. Bu eserde Hobbes devleti mutlak güç ve yetkilere sahip bir egemen olarak tanımlamaktadır.

Gerek Machiavelli ve gerekse Hobbes'un yaşadığı zamanın şartları düşünüldüğünde eserlerinin ve fikirlerinin günün koşullarını yansıttığı görülebilir. Her ikisinin en önemli ortak özellikleri cumhuriyet ya da krallıktan çok öncelikle devlet yanlıları olmalarıdır. Hobbes'a göre devletin amacı bireysel güvenlidir ve güvenliği sağlamanın yolu "bütün gücü ve kudreti bir tek insan ya da insanların meclisine vermekten geçer"²⁴ bunu sağlamak için insanların haklarından gönüllü olarak vaz geçmeleri gerekir. Bu haliyle *Leviathan* sosyal sözleşme teorisinin en eski örneklerinden biri olarak değerlendirilir.

²² Michael Hardt ve A.Negri, *İmparatorluk*, (çev. A.Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008, s.119.

²³ Püriten, tutucu, belli kalıplara dâhil olan anlamındadır. 16 ve 17'nci yüzyıllarda I. Elizabeth'in başlattığı reformist hareketlere karşı çıkan Protestan hareketin siyasi alana yansımalarıdır. Buna göre püritenler güç kullanarak dünyayı doğru, adaletli sevgi dolu yapmanın mümkün olduğunu savunurlar.

²⁴ Thomas Hobbes, *Leviathan*, (çev. Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.127.

Hobbes yaşadığı yılların siyasi çalkantıları karşısında bireysel olarak da realist davranmayı tercih ederek ayakta kalmaya çalışmıştır. Örneğin Avam Kamarası'nın 1666'da dine karşı saygısızlık ve ateizm'e karşı çıkardığı yasa tasarısı nedeniyle Leviathan kitabı incelemeye alınca tehlikeli gördüğü yazılarını yakmıştır. Onun bu ruh hali ve tutumu görüşlerine insana karşı bir güvensizlik ve rasyonalizm olarak yansımıştır.

Machiavelli gibi Hobbes'a göre de üstünlük arayışı ve güç sahibi olmak, temel ulusal çıkar olarak görülür. Bu nedenle savaş ve güvenlik konuları üst düzey bir politika olarak kabul edilirken toplumsal ve kültürel konular ile ekonomi alt politika (low politics) sayılır.²⁵ Bu bağlamda realistlerin görüşleri uluslararası ilişkiler alanında güç hiyerarşisini savunan ve savaşı doğal bir durum olarak algılayan ve hazırlıklı olmayı öngören muhafazakâr yaklaşıma da (conservatism) kaynaklık etmiştir.²⁶

Realizmin önemli düşünürlerinden bir diğeri olan Spinoza (1634-1677) siyasi düşüncelerinde güçlü devlet egemenliğine olan taraftarlığıyla Hobbes'la aynı noktada buluşur. Fakat Spinoza'ya göre devletin asıl amacı, korkularak kural koymak, kısıtlamalar getirmek ve mutlak itaati sağlamak değildir. İnsanların güvenlik içinde yaşamalarını sağlamak için onları bütün korkulardan uzak tutmak ve doğal haklarını güçlendirmek gerekir. Ayrıca devletin görevi onlara ne yapacaklarını söylemekten çok akıllarını emniyet içinde kullanmalarını sağlamak ve fiziksel varlıklarını geliştirmelerine yardımcı olmaktır.²⁷ Tam bu noktada Spinoza bir yandan devletin asıl görevinin özgürlükleri savunmak olduğunu söylerken diğer yandan otoriteye her türlü başkaldırıyı da hoş karşılamayarak aslında bir çelişki içine düşer.²⁸ Çünkü yönetimin kötü olması durumunda bile güvenliğin ancak itaatle sağlanacağını savunur. Ayrıca Spinoza demokrasinin en doğal hükümet biçimi olduğunu savunmakla kral yanlısı Hobbes'tan ayrılır.²⁹

²⁵ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.93.

²⁶ Joshua S. Goldstein, *International Relations*, H. Collins College Publication, New York, 1996, p.46.

²⁷ İ.Yaşar Vural, C. Can Aktan, *Özgürlük Yazıları*, Çizgi Kitapevi, İstanbul, 2003, s.120.

²⁸ Batı felsefesinin aydınlanma dönemi düşünürlerinin Tanrı, özgürlükler, ahlak, akıl, metafizik gibi konulardaki alabildiğine özgürlükçü ve geniş rasyonel düşünceleri, konu siyaset ve yönetime gelince oldukça tutucu ve dar bir alana sıkışmaktadır. Egemenliğin kaynağı ve meşruiyet konularında mevcut yapıyı eleştirirken aslında yönetim konusunda yaşadıkları dönemin kalıplarını çok az aşabilmişlerdir. Bu nedenle aynı düşünürlerin siyaset felsefesi içinde bir birinden çok farklı alanlarda referans olarak gösterildiği sıklıkla görülmektedir.

²⁹ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi*, (çev. Muammer Sencer), Say Yayınları, İstanbul, 2002, s.116.

4.3. Liberalizm: Güvenlik teorilerinin önemli kaynaklarından bir diğeri de liberalizmdir. Bireysel özgürlüklerin ve yaygın temsilin savunucuları olarak görülen liberalizm'in önde gelen düşünürleri John Locke (1632-1704), Jean Jacques Rousseau (1712-1778) ve John Stuart Mill (1806-1873) kabul edilmektedir. Aslında Antik Yunandan, Rönesans'a kadar birçok düşünürün fikirleri arasında liberal düşünceye ait bir şeyler bulmak mümkündür. Örneğin realizmin önemli düşünürlerinden biri olarak tanıttığımız Hobbes kendinden önceki düşünürlerin önemli bir kısmından farklı olarak devletin meşruiyet kaynağının Tanrı olduğu fikrine karşı çıkmış ve devleti özgürlüklerin korunması ve devamı için gerekli görmüştür. Liberalizmin bu kaynak çeşitliliği, düşünce dünyasında da farklı fraksiyonlara neden olmuştur. Bu nedenle günümüzde liberalizm; politik liberalizm, kültürel liberalizm, ekonomik liberalizm, sosyal liberalizm, muhafazakâr liberalizm ve neoliberalizm başlıkları altında incelenmektedir.

Liberalizmin özgürlükler noktasında insan doğasını dikkate alan yönü nedeniyle politik düşüncede realizm'le birlikte idealizm'e karşı daha yaygın bir konumu bulunmaktadır.³⁰ Liberalizm'in, realizm ve idealizm'den en önemli farkı insanın doğasını dikkate alarak onu değiştirmeye çalışmak yerine pozitif yönde yönlendirmeyi tercih etmiş olmasıdır. Bu temel yaklaşım liberal düşüncenin tüm fraksiyonlarında da ortak bir nokta olarak görülebilir. Bunun dışında liberal düşünce içinde zaman zaman yaşanan önemli çatışma ve karşıtlıklar liberalizm'in farklı düşüncelerle senteze girmesinden kaynaklanır. Bu farklılıkları kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

Politik Liberalizm: Liberal demokrasi taraftarlığıdır.³¹

Kültürel Liberalizm: Bireysel hak ve özgürlüklerin en ön planda tutulması ve gerek devlet ya da dinsel nedenlere bağlı olarak bunların kısıtlamasına karşı olunmasıdır.

Ekonomik Liberalizm: Özel mülkiyetin temel alınarak devletin ekonomiye müdahalesine ya da devlet mülkiyetine karşı çıkılmasıdır. Diğer bir anlamda piyasa sistemi yaratmak üzere yola çıkan bir toplumun düzenleyici ilkesi denilebilir.³²

Sosyal Liberalizm: Liberalizmin aşırı bireycilik taraftarı Herbert Spencer ve Von Humboldt'un "Devlet yurttaşların olumlu refahı yönündeki her kaygıdan kaçınmalı ve onların karşılıklı güvenliği ve düşmanlara karşı korunması için gerek-

³⁰ Laurie M. Bagby, *Political Thought*, Wadsworth/Thomson Learning Publication, Toronto, 2002, p.85.

³¹ Richard Rorty, *Pragmatizm ve Politik Liberalizm*, (Çev. Banu Özdemir) Sitare Yayınları, İstanbul, 2010, s.172.

³² Karl Polanyi, *Büyük Dönüşüm*, (çev. Ayşe Buğra), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.196.

li olandan daha ileri gitmemeli” şeklindeki düşüncelerine karşı devletin sosyal sorumluluklar taşıması gerektiğini savunan görüş.³³

Muhafazakâr Liberalizm: Özgürlük ve mülkiyet haklarıyla birlikte gelenekleri ve ahlaki devamlılığı savunan görüş.³⁴ Muhafazakâr liberalizm, klasik liberalizmin ilkelerinin çoğunu kabul etmekle birlikte aşırı bireyciliğe karşı gelenekleri savunan, toplumsal değerleri önemseyen, değişen şartlarla birlikte değişmeyen insan doğasına vurgu yapan bir görüştür. Bu görüşler öncelikle İngiliz Muhafazakâr Partisi içinde ortaya çıkmıştır.³⁵

Neoliberalizm: Ekonomik liberalizme ait düşünceleri taşımasıyla birlikte II. Dünya Savaşı sonrası dönemde özellikle 1980 sonrası yaygınlaşan aşırı kapitalist bir akımdır. Devletin ekonomiye müdahalesini en aza indirgeyerek ekonomik ve siyasal hayatta sadece düzenleyici bir organ olmasını savunur. Bu nedenle kamusal mülkiyetin özelleştirilmesi, devlet dışı organların politik karar sürecinde etkinliğinin artırılması gibi uygulamaları, güçlü sermaye gruplarının yönetim üzerinde etkinliği artarken zayıf ve marjinal kesimlerin dışlandığı itirazıyla eleştirilir.³⁶ Bu nedenle kimi yazarlar tarafından neoliberalizm, şirket liberyanizmi olarak adlandırılır.³⁷

Tüm bu farklı yaklaşımları incelediğimizde liberal düşünce akımı içinde politik liberalizmle, ekonomik liberalizmin ana kolları oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle liberalizmin güvenlik teorilerine ya da güvenlik politikalarına etkileri politik ya da ekonomik çıkarları koruma kaygısı üzerinden gerçekleşmiştir.

Genelde liberalizmin kurucusunun Adam Smith olduğu ifade edilse de özellikle politik liberalizm’i John Locke’a (1632-1704) dayandırmak daha doğru olur.

John Locke, Hobbes’la birlikte aynı dönemin İngiliz düşünürleridir. Fakat Locke’ın Hobbes’tan en önemli farkı monarşiyi değil parlamentoyu savunmasıdır. Doğal hukuk doktrinini savunmak noktasında ise Locke, Hobbes’la birleşir. Ayrıca Locke’ın bir diğer farkı da güvenlik konusunda Hobbes’un devlete yaptığı vurgudan farklı olarak insanların bir tiranın egemenliğinde yaşamaktansa hükümetin olmadığı doğal bir yönetimde (state of nature) yaşamalarının daha güvenli olacağını söylemesidir. Locke’a göre insanlar kendilerini bir tehdit altında hissetmedikle-

³³ Andrew Vincent, *Modern Politik İdeolojiler*, (çev. Arzu Tüfekçi), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2006, s.52.

³⁴ Russel Kirk, “Ten Conservative Principles”, *The Politics of Prudent*; The Russel Kirk Center, 1993, p.101.

³⁵ Kirk, p.101

³⁶ Hardt ve Negri, s.315.

³⁷ David, C. Korten, *Dünyayı Yöneten Şirketler*, (çev. Mustafa Cesar), İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2008, s.106.

ri sürece doğal haklarından devlet adına vaz geçmeyeceklerdir ve güvenli olmak adına temel haklarından devlet adına vaz geçmelerindense kendi güvenliklerini sağlama özgürlüğüne sahip olmaları daha iyidir.³⁸

Locke'in ekonomi konusunda düşünceleri ise yine kendi döneminde yaşanan önemli değişimleri yansıtabilecek biçimdedir. Locke'in yaşadığı dönem aynı zamanda merkantilizmin yükselişe geçtiği bir dönemdir. 1688 devrimiyle soyluların dışında yeni zenginleşen bir sınıf ortaya çıkmaya başlamıştır. Orta sınıf ya da burjuva olarak adlandırılan bu sınıf, zenginliklerini geleneksel kaynaklardan ya da topraktan değil doğrudan kendi girişimciliklerinden elde etmektedirler. Zenginliğin kaynağındaki bu değişimle birlikte politik gücünde Aristokrasiden Burjuvaziye doğru kaymaya başlaması Locke'in mülkiyete olan bakışını derinden etkilemiştir.

İnsanın kendi vücudunu ilk ve en temel mülkiyeti olarak gören Locke, hayatını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu zenginliği korumayı da kendi vücudunu korumak gibi temel hak ve özgürlükler arasında görmüştür ve bu hakkın engellenmesini kabul edilemez bulmaktadır.³⁹ Bu yaklaşım liberalizm kaynaklı güvenlik politikalarına ontolojik güvenlikle mülkiyet güvenliğini eş düzeyde gören katı bir kendini koruma (self-preservation) refleksini kazandırmıştır.

Locke bu düşüncelerinin daha da ötesine giderek politik gücün kalıtsal olarak devredilen haklara sahip olanlar tarafından değil kamu zenginliğine katkıda bulunanlar tarafından belirlenmesi gereğine işaret eder. Belki de bu yönüyle Locke tam olarak 17'nci yüzyılda anlaşılacak olan katı materyalizmin ilk mucidi olarak da görülebilir.⁴⁰

Liberalizmin önemli düşünürlerinden bir diğeri ise Jean Jacques Rousseau (1712–1778)'dur. İsviçre'nin Cenevre şehrinde doğan Rousseau, aydınlanma felsefesinin merkezi olan Paris'te uzun süre yaşayarak Diderot, D'Alembert ve Voltaire gibi ünlü düşünürlerle tanışma fırsatı bulmuştur. En ünlü yapıtları olan Emile (Emile ou de l'éducation) ve Toplum Sözleşmesi (Du Contrat Social) bu dönemin eserleridir.

Rousseau'nun bilinen en yaygın görüşü modernitenin insan doğasını bozduğu ve kendine yabancılaştırdığı yönündedir. Medeniyeti kibir ve küstahlıkla eşit görüp servet biriktirmenin ve aşırı materyalizmin insanın doğasını bozduğu ve bireysel gelişimini engellediğini ileri sürer. Bu düşüncelerinin şekillenmesinde sürekli himaye altında geçmiş, kibirli ve zengin Paris sosyetesini tarafından küçümsemiş kendi ezik yaşamının etkili olduğunu söyleyebiliriz. "Bilimler ve Sanatlar

³⁸ Laurie M. Bagby, *Political Thought*, Wadsworth/Thomson Learning Publication, Toronto, 2002, p.88

³⁹ Donald Tannenbaum ve David Schultz, *Siyasi Düşünce Tarihi*, (Çev.Fatih Demirci), Adres Yayınları, Ankara, 2006, s.271.

⁴⁰ Bagby, p.3.

Üzerine Konuşma” (Discours sur les Sciences et les Arts), ile “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli ve Kökenleri” (Discours Sur l’Origine et Les Fondements de l’Inégalité Parmi Les Hommes) isimli ünlü eserlerinde bunu açıkça görmek mümkündür. Rousseau moderniteyi yanlış değer yargıları üretmesi ve kötü toplumsallaşmaya neden olması nedeniyle yerer. Bu nedenle çağın şartları arasında insanın yeniden kendine nasıl döndürüleceği ve onun toplumsal ve politik varoluşunun nasıl iyileştirilebileceği konusunda kafa yorar.⁴¹ Sonuçta sosyal kolektivitinin gücünün insanı yeniden yaratmak ve onu doğal yaşama yaklaştırmak için kullanılabilirliğini öne sürer.⁴² Locke’da devletin görevi bireysel hakların ve mülkiyet haklarının korunması ile sınırlı iken, Rousseau devlete ortak iyiliğin ya da kamusal esenliğin gerçekleşmesi ödevini yükler.⁴³ Bu durumda Rousseau’ya göre bireysel özgürlükler ancak bir bütünün parçası olarak uygulanabilir.

Rousseau’nun Fransız devrimi üzerindeki etkileri daha çok devrimci görüşleri nedeniyle. İdealize edilmiş bir toplum tasarımı yaratıp, var olan yapıyı dönüştürmek anlamında bir toplum mühendisliği projesi içermesi nedeniyle Rousseau’nun fikirlerinin devlet merkezli güvenlik teorilerine ilham kaynağı olduğunu söyleyebiliriz.

Liberal düşünürlerin bir diğeri ise John Stuart Mill (1806-1873)’dir. Mill aynı zamanda faydacılık akımının (utilitarizm) önemli savunucularındandır. Hukukta, felsefede, siyasette insanların nasıl daha mutlu edilebileceği düşüncesinin temel referans alınmasını savunur. Bu bakımdan devletin görevinin çok sayıda insanı en büyük oranda mutlu etmek olması gerektiğini düşünür.

Mill’in yaşadığı dönem Avrupa’da ekonominin hızla sanayileştiği ve kentlerde işçi kesiminin giderek arttığı bir dönemdir. Eski aristokrasi sınıfı yerini hızla merkantillistlere ve burjuvaya bırakmaktadır. Yaşadığı bu ortam Mill’in bireysellik, ekonomik özgürlük gibi konulara olan ilgisinin artmasına neden olmuştur. Mill’e göre bireysel özgürlükler çoğunluğun mutluluğuyla dengelendiğinde değerlidir. İnsanların mutluluğunun kaynağı ise insan karakterinin uygun gelişimine bağlıdır ve bu da ancak özgürlüklerin artırılmasıyla mümkündür. Fakat bunları sağlamak için insanlar üzerinde ne devlet ne de toplumdan kaynaklanan bir baskı olmamalıdır. Bu nedenle Mill, paternalist devlete karşı çıkar. 1848 yılında Fransa’da ki sosyalist devrim sırasında yazdıkları incelendiğinde Mill’in bazı sosyalist fikirleri savunduğu bizleri şaşırtmamalıdır. Çünkü o, bir yandan devlet merkezli bir sosyalizmi reddederken diğer yandan iş ve işçi haklarını savunur. Bu ve benzeri fikirle-

⁴¹ Arslan Topakkaya, “Hobbes, Locke, Rousseau ve Kant Hukuk Felsefelerinde Bireysel Özgürlükle Toplumun Genel İradesi Arasındaki İlişkinin Kurulumu Üzerine Bir Analiz”, *Düşünen Siyaset*, sayı:24, Lotus Yayınları, Ankara, 2007(b), s.60.

⁴² Bagby, p.116.

⁴³ Emrah Beriş, “Teoride ve Pratikte Demokrasi: Tarihsel ve Siyasal Gelişim”, *Feodaliteden Küreselleşmeye*, (ed.Tevfik Erdem), Lotus Yayınevi, Ankara, 2006, s. 86

rin tartışıldığı dönemler aynı zamanda Marx ve Engels'in daha sonra komünist manifestoda yer alacak olan fikirlerinin geliştiği günlerdir. İşçi sınıfının oldukça kötü koşullarda olduğu bu dönemde Mill'in insanların mutluluğu ve özgürlüğü yönündeki düşünceleri demokratik sosyalizmi onun için biraz daha çekici kılmıştır. Bu nedenle genel olarak Mill'in düşüncelerinde; bireysel özgürlük ve ortak mutluluğu sağlamak için devlete verilen geniş rol gibi birbiriyle uyuşmaları zor olan düşüncelerin izine sık rastlanır. Fakat yinede Mill özgürlükler konusuna yaptığı yoğun vurgudan dolayı liberal düşüncelerin kaynağı olarak görülmektedir.⁴⁴

Eleştirel felsefi düşüncesiyle liberal düşünce geleneğinde farklı bir çığır açan diğer önemli bir düşünür ise Immanuel Kant'dır (1724-1804). Eleştirel felsefenin kurucusu olan Kant aynı zamanda kendinden sonra gelen Fichte ve Hegel'i de etkileyerek Alman idealizminin kurucusu sayılmıştır.⁴⁵ Kant ahlak, akıl, hukuk ve din konularındaki yazılarının yanında Fransız devriminin etkisinde politikayla da ilgilenmiştir. Devrimin etkisiyle Avrupa'da yayılan savaş içinde siyasi çıkış yolları arayan Kant günümüzdeki güvenlik politikalarını önemli oranda etkileyen "Ebedi Barış (Perpetual Peace)" adlı eserin sahibidir. Bu çalışmasında politik ve ekonomik gelişmelerin sonucunda savaşların ortadan kaldırılmasına yönelik bir senaryo yer almaktadır.

Fransız devriminin yayılcı etkisine karşı Kant'ın yaşadığı Prusya'da Friedrich Wilhelm'in liderliğinde siyasal bir direniş yaşanmaktadır. Almanlar Fransız gücünün ülkelerine yayılmasını istememelerine rağmen Fransız Devrimi kaynaklı aydınlanmacı düşüncelerin ülkelerine taşınmasına engel olamamışlardır. Kant'da devrim sonrasında Fransa'da kraliyet ailesinin idamını onaylamamakla birlikte Fransız Devrimi etkisinde gelişen eşitlik ve halkın temsili gibi konulara sempati duymaktadır. Bu sırada Fransa ve Prusya arasında varılan anlaşmanın ışığında ve aydınlanmanın evrensel düşüncelerinin etkisi altında Kant'ın "Ebedi Barış" adlı kitabını yazdığı görülmektedir.⁴⁶

Kant "Ebedi Barış" kitabında savaşı kanunsuz ve hukuk dışı olarak görmüş gerçek cumhuriyetçi bir hükümetin ebedi barışı sağlamak için tüm vatandaşlara eşitlik ve özgürlük sağlayan bir hukuk düzenini kurmak ve korumakla görevli olduğunu ileri sürmüştür.⁴⁷ Bu bağlamda kalıcı bir barışın anlaşmalarla değil hükümetlerin yapısında ve dünya çapında yaygın bir ekonomide (ki buna bir anlamda küresel ekonomi diyebiliriz) birçok değişiklikler yapmakla mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Benzer düşünceler Kant'ın takipçisi Fichte'de (1762-1814) de görülmektedir. Fichte'ye göre devlet ne kadar iyi örgütlenmişse o kadar az farkına varı-

⁴⁴ Bagby, p.154.

⁴⁵ Russell, s.290.

⁴⁶ Bagby, p.172.

⁴⁷ Ernest E. Hırş, "Kant'ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefi Denemesi", *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/1, 1946, s.269.

lır ve barışçı gücü ve iç ağırlığı sayesinde bir dış güç olarak eylemde bulunma ihtimali baştan engellenir.⁴⁸ Kant, Fichte ve Hegel'in bu ve benzeri düşünceleri liberal idealizmin ve insan merkezli güvenlik yaklaşımlarının düşünsel kaynaklarını oluşturur.

4.4. Marksizm: Uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanlarında olduğu gibi ulusal güvenlik konusunda da söz edebileceğimiz diğer bir düşünce akımı ise Marksizm dir. Fakat Marksizm'in güncel ulusal güvenlik politikalarına olan katkıları kuramsal inşa boyutundan çok eleştirel düzeydedir.

Marksizm'in kurucusu olan Karl Marx (1818-1883) idealist bir düşünür olan Hegel'in diyalektik tarih felsefesinden yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Hegel felsefesi sağ'dan sol'a geniş bir siyasi yelpazeyi etkilemişken Marx kendini sol kanat genç Hegelcilerden olarak kabul etmiş ve Hegel felsefesini kullanarak muhafazakâr Prusya hükümetini ve dini eleştirmiştir. Ağırlaşan siyasi şartlar nedeniyle Paris'e taşınan Marx, orada hümanist ilahiyat görüşleriyle ünlü Ludwig Feuerbach'dan (1804-1872) etkilenerek kendi materyalist politik ve ekonomik düşüncesini şekillendirmeye başlamıştır. Bu sırada daha sonra Marx'ın fikirlerini geliştirecek ve yaygınlaştıracak olan Engels'le (1820-1895) tanışmıştır. Bu nedenle Marksist düşüncüyü incelerken genelde Marx ve Engels birçok yerde birlikte anılmaktadır.

Marksist düşünce, sanayi kapitalizmin doğup geliştiği ve ağır iş şartlarında insanların ezildiği bir dönemde doğmuş ve şekillenmiştir. Bu şartların doğurduğu sosyal eşitsizlik ve adaletsizlik insanların temel hak ve özgürlükleri bağlamında Marx tarafından eleştirilmiştir. Bu nedenle sosyal adalet ve eşitlik düşüncesi Marx'ın düşüncesinde ontolojik güvenliğin hareket noktası olmuştur. İngiltere sanayi şartlarında ağır koşullar altında çalışan işçileri modern köleler olarak tanımlayan Marx bu sosyal sorunun ancak sınıf bilincinin gelişerek insanların kendi haklarının savunucusu olmalarıyla çözülebileceğini düşünmüştür.⁴⁹

Marx'a göre insanların hayata ve hayata ait olan her şeye yönelik algıları ve fikirleri aslında kendi maddi yaşam ilişkilerinin bir ürünüdür. Bu yaşam ilişkileri içinde en belirleyici olan ise üretim ilişkileridir. Çünkü Marx'a göre yaşama dair her edinim bu üretim ilişkileri sonucunda ortaya çıkar. İnsanın ürettiği ile kendisi arasında yoğun bir ilişki vardır yani bir anlamda insan ürettiği şeye kendinden bir şeyler katar. Fakat ürettiği şeyi sürekli olarak yabancıya kaptırmak onu yabancılaştırır. Bu bağlamda işin yabancılaşarak içerik kaybetmesi üretilen nesnenin

⁴⁸ Johann Gottlieb Fichte, "Doğal Hukukun Temelleri- Kapalı Devlet Ticareti", *Fichte*, (çev.A.Tokatlı), Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2006, s.308.

⁴⁹ Bagby, p.172.

üreticisinden bağımsız bir güç gibi görünmesine ve ayrıca insanın kendine de yabancılaşmasına neden olmaktadır.⁵⁰

“Bilinç yaşamı değil yaşam bilinci belirlemektedir” diyen Marx ve Engels’a göre maddi şartlar insanın üretim yeteneğini ve sürecini etkileyen öncül unsurlardır. Bu nedenle üretim ilişkileri sırasında ortaya çıkan değişiklikler aynı zamanda tarihsel süreci belirleyen temel öğelerdir. Bilinç ve fikirler ise maddesel tarihin refleksinden başka bir şey değildir. O halde bir şeyin gerçek pozitif bilim sayılabilmesi için maddi yaşam şartlarını ve üretim süreçlerini konu almalıdır.⁵¹

Marx’a göre üretim araçların elinde bulunduran ve maddi güce sahip olan sınıf aynı zamanda tinsel güce de egemendir. Yani yükselen her sınıf kendi çıkar ve beklentilerini toplumun çıkar ve beklentileri gibi sunar. Bu durumda kendi çıkarlarına yönelik tehditleri yaygın bir tehdit gibi göstererek ya da kendi çıkarlarının güvenliğini toplumun güvenliği gibi sunarak kolektif güvenlik politikaları içinde aslında sınıfsal çıkarların güvenliğini güdülecektir.

Yine bu durumda devlete getirilen tanım ve görevde son derece önemlidir. Çünkü devleti sınıflar üstü toplumsal çatışmaların ötesinde bağımsız bir varlık olarak sunmak ekonomik ilişkiler kökenini silip ortadan atmak demektir.⁵²

Devleti bu şekilde tanımladığınızda tarafsız devletin algıladığı tehditler ya da bu tehditlere yönelik geliştirilen güvenlik siyasalarının toplumun tümüne ait yaygın korumacılık politikaları gibi görülmesi sonucunu çıkarır. Oysaki Marx’a göre devlet egemen sınıfın egemenliklerini devam ettirmelerinin bir aracı olmaktan başka bir şey değildir.⁵³ Hatta bu durumda devletin ve hukukun bağımsızlığı iddiaları arttıkça devletin ve hukukun belli bir sınıfın organı olması da artar.

⁵⁰ Arslan Topakkaya, “Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx’ı Yeniden Okumak”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008, 1/3, s.382.

⁵¹ Topakkaya,383.

⁵² <http://www.irfanerdogan.com/makaleler/devletvedin.htm>, 15.01.2010.

⁵³ Marks devlete yönelttiği bu eleştiri bağlamında, bireylerin özgür iradesini ve birliktelik ilkesini temel alan yönetim biçiminin komünizm olduğunu söyler. Fakat siyasal anlamda komünizmi benimsemiş ve uygulamış devletlerde bireysel özgürlüklerin hiçbir zaman dikkate alınmamış olduğu ve birliktelik ilkesinin zorla dayatılarak hayata geçirilmeye çalışıldığı ve bunun yaygın bir paranoya haline alarak parti diktatörlüğü altında ontolojik güvenliği tehdit eden bir hal aldığı Marksizm’e ve Komünizme yöneltilen eleştiriler arasındadır. Ayrıca kapitalist gelişimin Marks ve Engels’in öngördüğü biçimde gerçekleşmediğinden bahisle Komünist manifestoda devrimin kapitalist ülkelerde gerçekleşeceği öngörüsüne rağmen tam tersine Rusya ve Çin gibi tarımsal üretime dayalı köylü toplumlarda gerçekleşmesine dikkat çekilir. Güvenlik ve özgürlükler konusunda ise insanların vaat edildiği gibi bolluk ve güvenlik içinde kendilerini daha değerli hissedebilecekleri bir yaşam yerine totaliter diktatörlüklerin altında ezildikleri milyonlarca insanın Sovyetler Birliği, Çin, Kamboçya gibi ülkelerde hayatını kaybettiği ontolojik güvenlik konusunda Marksizm’e getirilen eleştirilerin odak noktasıdır. (Bagby, p.191).

Marx'ın tanımladığı önemli kavramlardan biride “meta” kavramıdır. Marx'a göre meta her şeyden önce insanın dışında olan ve taşıdığı özellikler nedeniyle insan gereksinimlerini gideren bir şeydir.⁵⁴ Fakat Marx bu nesnenin gereksinimleri geçim aracı olarak doğrudan mı yoksa bir üretim aracı olarak dolaylı yoldan mı karşıladığıyla ilgilenmemektedir. Marx'ın asıl ilgilendiği şey meta olarak tanımlanan şeyin kullanım ya da değişim değeridir. Çünkü nesnel kullanım değeri dikkate alınmadan sadece bir değişime konu olduğunda kendilerini farklı ve yararlı kılan öznel değerlerini yitirirler ve her şey somut insan emeğine indirgenmiş olur.⁵⁵ Örneğin değişime konu olduğunda beş kilo buğday elli kilo demire eşdeğer olsun. Kullanım değerleri dikkate alınmadığında buğday bir besin olarak anlamını yitirir ve besleyici olmayan demir ile aynı kategoride yer alır. Bu nedenle bir şey değişime konu olduğunda metalaşır ve gerçek anlamını kaybeder. Ya da başka bir ifadeyle değişime konu olan her şey kendi öznel değerinin dışında bir değer taşımaya başlar.⁵⁶

5. Sonuç

Güvenlik, insanlığın en temel kaygılarından biri olduğu gibi aynı zamanda siyaset biliminin köklü kavramlarından biridir. Ontolojik güvenlik kaygısı, zaman içinde mal, mülk ve sosyal statü gibi insanın kendi varlığına sonradan eklenen şeylerin eklentiden ziyade varlığın asli bir parçası gibi algılanıp savunulmak istenmesiyle genişleyerek sosyal ve politik nitelikler kazanmıştır.

“İnsan kendini nasıl güvende hisseder ya da hissetmeli?” veya “Neyin güvenliğini sağlamak daha önemli ve önceliklidir?” gibi sorular sosyal ve politik içerikli güvenlik kaygılarının yönünü belirler. Bu konuda geliştirilecek önlemlerin niteliği ise tanımlanan tehditlere göre değişir. Sürekli güvenlikle birlikte anılan tehdit kavramı ise bir dikotomi olarak güvenliği betimleyen temel bir kavramdır. Yani tehditler tanımlanmadan güvenlik tanımlanamaz veya tehditler bertaraf edil-

⁵⁴ Karl Marx, *Kapital*, (çev. Alalattin Bilgi), I.Cilt, Ankara: Sol Yayınları, 2004, s.47.

⁵⁵ Marx, s.50

⁵⁶ Bu durumda kendi öznel değerini kaybeden madde içinde soyut insan emeğinin somutlaştığı ya da maddeleştiği oranda bir değere sahip olacaktır. Diğer bir ifadeyle Marx'a göre herhangi bir malın değerini o mal için gereken emek-miktarı ya da emek-zamanı belirler. (Marx, s.51). Bazı yazarlara göre ise bu eksik bir değerlendirmedir. Çünkü “bir işçi, sosyal alanda orta derecedeki şartlardan yararlanma olanağı elde edecek olursa bir saatlik süre içinde, yine aynı sürede orta derecedeki bir işçinin ürettiği eşyanın çok daha üstündeki değerde eşya üretir. Yine orta derecenin üstündeki işçinin bir saatlik çalışma ortalaması orta derecedeki işçinin bir saatlik çalışma ortalamasının çok daha üstündedir. [Bu durumda bir malın değeri o malın üretiminde harcanan salt emek miktarıyla değil] işin ve işi etkileyen faktörlerin sosyal ortalamasıyla ölçülmelidir”, (M. Bakır Es-Sadr, *İslam Ekonomi Doktrini*, Hicret Yayınları, İstanbul, 1980, s.189).

meden güvenliğe kavuşulamaz. Korunmak istenen şey ya da değer karşısında gelişen her türlü olumsuzluk ise yine bir tehdit olarak algılanabilir.

Güvenlik konusuyla ilgili diğer bir önemli kavram ise “çıkarlardır”. Çok genel anlamıyla “yarar sağlayacağı beklenen şey” anlamına gelen çıkar kavramı kişisel, toplumsal ya da ulusal çıkarlar şeklinde betimlenebilir. Sahip olunan şeyleri korumanın diğer bir yolu onun devamlılığını sağlamaktır. Bunun için giderek artan ihtiyaçlar ya da zamanın yıpratıcı etkisi karşısında sahip olunan şeyleri artırmak, çoğaltmak veya değerli kılmak gerekir. Bu bağlamda korunmak istenen değerlere katkı sağlayacağı düşünülen şeyler çıkar kavramı altında incelenmektedir. Bireysel çıkarlar konumuzun dışında olmakla birlikte bireylerden oluşan bir toplumun çıkarlarının nasıl saptanacağı, kim tarafından belirleneceği ve bu çıkarların hangi yöntemlerle güdüleceği siyaset biliminin önemli sorunlarından biridir.

Literatürde bu sorulara verilen cevaplar ulusal güvenlik konusundaki genel yaklaşımları da ortaya koyar. Örneğin devlet, ekonomi, politika ve ortak değerler (dini, milli vb.) gibi tüm toplumsal dinamikler, toplum adına saptanmış bir amaca yöneltmek için kullanılan bir araç olarak görüldüğünden “devletin çıkarları” her şeyin üstünde tutulmakta ve bu yaklaşıma “devlet merkezli güvenlik yaklaşımı” denilmektedir. Devlet, bireylerin çıkarlarını gözetmesi ve bireylere hizmet etmesi gereken bir araç olarak düşünüldüğünde ise güvenliğin öznesi birey olacağından bu yaklaşım “insan merkezli güvenlik yaklaşımı” olarak adlandırılmaktadır.

Bu düşüncelere ek olarak adeta devlet ve insan merkezli yaklaşımları farklı bir yöntemle sentezleyen bir görüş daha vardır. Bireylerin huzurlu ve güvenli yaşamının ancak iyi örgütlenmiş bir devlet çatısı altında mümkün olduğuna inanan bu görüşe göre iyi örgütlenmiş güçlü bir devlet demektir; sosyal, politik ve özellikle ekonomik dinamikleri iyi işleyen devlet demektir. Bu durumda sosyal ve politik yaşamı büyük ölçüde destekleyen ekonomik çıkarların dikkate alınması dolaylı olarak devletin ve tüm toplumun çıkarlarının dikkate alınması anlamına gelir.

Ulusal güvenlik konusunda öne çıkan tüm bu yaklaşımlar siyasetin temel kuramları olan Realizm, İdealizm, Liberalizm ve Marksizm’in etkisiyle gelişerek biçimlenmiştir. Bu nedenle ulusal güvenlik kavramı ilk kez ortaya atıldığı 1947 yılından itibaren değil daha gerilerden başlayarak irdelenmelidir. Siyasal düşünceler tarihi incelendiğinde ister devlet merkezli, isterse insan merkezli güvenlik yaklaşımları olsun, bu politikaları biçimlendiren temel referansların temel siyasal düşünce akımlarından esinlendiği fark edilmektedir. Zaman içinde değişen tek şey algılanan tehditler ve bu doğrultuda önerilen güvenlik önlemleri olup bu temel referanslar ulusal güvenlik politikalarının güncellenmesinde en önemli etkenler olarak her zaman yerini korumaktadır.

Ulusal güvenlik politikalarının bu dinamik niteliği onu iç ve dış politikalarda referans politika seviyesine yükseltmiştir. Soğuk Savaş yılları sonrasında küreselleşmenin etkisiyle tehditler çeşitlenmekle kalmamış aynı zamanda tehditlerin etki alanları da genişlediğinde ulusal, yerel politikalardan ve güvenlik önlemlerinden daha çok bölgesel ve küresel eylem planları öne çıkmaya başlamıştır.

Bu gelişmeler nedeniyle ulusal güvenlik konusu uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde ele alınan bir konu başlığı olmaktan çıkarak başlı başına bir alan haline gelme eğilimindedir. Yeni ulusal güvenlik politikalarını biçimlendiren dış faktörlere ve bu doğrultuda geliştirilen yeni politikalara rağmen, temel siyasal düşünce akımlarının ulusal güvenlik politikaları üzerindeki biçimlendirici etkisi varlığını korumaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.
- Bagby, Laurie M. *Political Thought*, Toronto, Wadsworth/Thomson Learning Publication, 2002.
- Beriş, Emrah, “Teoride ve Pratikte Demokrasi: Tarihsel ve Siyasal Gelişim”, *Feodaliteden Küreselleşmeye*, (Ed.Tevfik Erdem), Ankara, Lotus Yayınevi, 2006.
- Carr, Edward Hallet, *The Twenty Years’Crisis*, New York: Palgrave Mcmillan, 2001.
- Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2000
- Emmers, Ralf, “Securitization”, (ed.Alan Collins), *Contemporary Security Studies*, Oxford, Oxford University Pres, 2007, pp.109-125.
- Erdoğan, İrfan,[2010], “Mekaniksel Materyalizm ve Marks: Devlet ve Din Anlayışı”, *Makaleler*,“<http://www.irfanerdogan.com/makaleler/devletvedin.htm>, 15.1.2010.
- Es-Sadr, M. Bakır, *İslam Ekonomi Doktrini*, İstanbul, Hicret Yayınları,1980.
- Fichte, Johann Gottlieb, “Doğal Hukukun Temelleri- Kapalı Devlet Ticareti”, *Fichte*, (çev.A.Tokatlı), İstanbul, Doğu Batı Yayınları, 2006.
- Glare, P.G.W. *Oxford Latin Dictionary*, Oxford, Clarendon Press, 2005.

- Goldstein, Joshua S. *International Relation*, N.York, Harper Collins College Pub,1996.
- Hardt, Michael ve A.Negri, *İmparatorluk*, (çev. A.Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2008.
- Hırş, Ernest E. “Kant’ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefi Denemesi”, *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/1, Ankara, 1946, ss.269.
- Hobbes, Thomas, *Leviathan*, (çev. Semih Lim), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Kerr, Pauline, “Human Security”, (ed.Alan Colins), *Contemporary Security Studies*, Oxford, Oxford University Press,2007, pp.89-108.
- Kırk, Russel, “Ten Conservative Principles”, *The Politics of Pruden*, The Russel Kırk Center, 1993.
- Knutsen, Torbjon L., *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, (çev. Mehmet Özay), İstanbul, Açılım Kitap, 2006.
- Korten, David, C. *Dünyayı Yöneten Şirketler*, (çev. Mustafa Cesar), İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2008.
- Marx, Karl, *Kapital*,(Çev. Alalattin Bilgi), I.Cilt, Ankara, Sol Yayınları, 2004.
- Machiavelli, Niccolo, *Hükümdar*, (çev. M. Özay), İstanbul, Şule Yayınları, 2005, s.64.
- Nişanyan, Sevan, *Sözlerin Soyağacı*, İstanbul: Everest Yayınları, 2009.
- Russell, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi*, (çev.M. Sencer), İstanbul, Say Yayınları, 2002.
- Rorty, Richard, *Pragmatizm ve Politik Liberalizm*, (Çev.Banu Özdemir) İstanbul, Sitare Yayınları, 2010.
- Topakkaya, Arslan,_"Politika Kavramının Farklı Anlamları Üzerine Bir Analiz", *Maltepe Üniv. Fen-Edb. Fak. Dergisi*, 1/6 . 2007a.
- Topakkaya, Arslan, “Hobbes, Locke, Rousseau ve Kant Hukuk Felsefelerinde Bireysel Özgürlükle Toplumun Genel İradesi Arasındaki İlişkinin Kurulumu Üzerine Bir Analiz”, *Düşünen Siyaset*, Sayı:24, Ankara; Lotus Yayınları, 2007b, ss.55-66.

Topakkaya, Arslan, “Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx’ı Yeniden Okumak”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/3, 2008, s.388.

Tannenbaum, Donald ve David Schultz, *Siyasi Düşünce Tarihi*, (Çev.Fatih Demirci), Ankara: Adres Yayınları, 2006.

UNDEP, *Human Development Report*, New York: Oxford University Pres, 1994.

Vural, İ.Yaşar, C. Can Aktan, *Özgürlük Yazıları*, İstanbul: Çizgi Kitapevi, 2003.

Vincent, Andrew, *Modern Politik İdeolojiler*, (çev. Arzu Tüfekçi), İstanbul: Paradigma Yayınları, 2006.

Wolfers, Arnold, “National Security: As an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, 67:4 Academy of Political Science Pub, 1952, pp. 481–502,

<http://www.goldval.com/global-reserves-resources/>, 05.07.2010.

<http://www.kirkcenter.org/kirk/ten-principles.html>, 21.01.2009

<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/17603.htm>, 10.09.2009.